

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARDA REFLEKSIV POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

G‘oyimov Umar Eshmurodovich

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi
E-mail: umarjon199112@gmail.com.

ANNOTATSIYA

Maqolada boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida reflektiv pozitsiyani rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlar haqida ma‘lumot berilgan. Bundan tashqari pedagogik shart-sharoit deganda nima tushunilishi bo‘yicha olimlarning qarashlari berilgan. Maqolada tavsifiy, sintaktik metoddan foydalanilgan. Maqola oxirida xulosa berilgan.

Kalit so‘zlar: Kasbiy-pedagogik faoliyat, pedagogik jarayon, psixologik-pedagogik shart-sharoit, model, mexanizm, element.

Pedagogik jarayonga shaxsiy yo‘nalganlik, har bir insonda tabiatan in‘om qilingan layoqat, qobiliyatlarni izlash va rivojlantirish, shaxsga yo‘naltirilgan pedagogik tizimlarni ishlab chiqish bugungi kunda ta‘limga qo‘yiladigan talablar, bo‘lajak o‘qituvchilarda metodologik madaniyatni rivojlantirish maqsadida ta‘limga an‘anaviy yondashuvga o‘zgartirishlar kiritishni taqozo etadi. Pedagogika sohasidagi Davlat ta‘lim standartlarini yangilashning asosiy sababi standartlashtirish obyektini o‘zgartirishda aks etadi: o‘qitish mazmuniga qo‘yiladigan minimum talablardan xuddi shunday darajadagi natijalarga erishish zarur. Bo‘lajak o‘qituvchilarda metodologik madaniyatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan tadqiqot doirasida mazkur jarayonga ta‘sir ko‘rsatadigan, shu bilan birga uning samaradorligini ta‘minlaydigan pedagogik shart-sharoitlarni aniqlashtirish lozim, degan xulosaga kelindi. Ancha yillar ilgari L.S.Vigotskiy “ular hali mustaqil vazifani bajarishga tayyor bo‘lmasada, tegishli psixik xususiyatlarni rivojlantirish uchun avvaldan sharoit yaratishi zarur” ligini qayd etib o‘tgan.

Demak, pedagogik shart-sharoit ta‘lim maqsadiga erishish uchun professor-o‘qituvchi va talabalarning o‘zaro birgalikdagi faoliyatiga asoslangan maxsus tashkil etilgan muhitni aks ettirishi lozim. “Pedagogik shart-sharoit” tushunchasi bilan birga tadqiqotchilar “tashkiliy-pedagogik sharoit”, “didaktik shart-sharoit”, “psixologik-pedagogik shart-sharoit” atamalarini ham qo‘llashadi. Shuningdek, ko‘pchilik

tadqiqotlarda “shart-sharoit” tushunchasi bilan birga “imkoniyat” soʻzini qoʻllash ham koʻp koʻzga tashlanadi. Masalan, S.Zoxidova oʻz tadqiqotida “boshlangʻich sinf oʻqituvchilarini kasbiy ijtimoiylashtirishning didaktik imkoniyatlari” tushunchasi auditoriya va auditoriyadan tashqari mashgʻulotlar jarayonida talabalarni kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini loyihalashtirish, interfaol taʼlimga ustuvorlik berish asosida kasbiy-didaktik moslashuvni jadallashtirish, innovatsion kompetentlikni qaror toptirish mazmuni, samarali shakl, metod va vositalari majmuini oʻzida ifoda etishi haqidagi xulosaga kelgan.

Pedagogik shart-sharoit deganda tizimning shaxsiy va jarayon bilan bogʻliq jihatlarga taʼsir koʻrsatuvchi taʼlimiy va moddiy-makonga yoʻnaltirilgan muhit imkoniyatlari majmuyi hamda uni samarali tashkil etish va rivojlantirishni taʼminlovchi” pedagogik tizim komponenti tushuniladi.

N.V.Ippolitov pedagogik shart-sharoitlarning quyidagi tasnifini ajratib koʻrsatgan:

- taʼlimiy vazifalarni hal etish uchun oʻquv jarayonini tashkil etishga yoʻnaltirilgan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar;
- pedagogik jarayon subyektlari shaxsini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan psixologik-pedagogik shart-sharoitlar;
- oʻquv jarayonining texnologiya, shakl, metod va vositalarini aniqlab beruvchi didaktik shart-sharoitlar.

Muallifning fikriga qoʻshilgan holda tashkiliy-pedagogik, psixologik-pedagogik va didaktik shart-sharoitlarni pedagogik shart-sharoitning komponentlari sifatida qabul qilish maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz.

N.M. Boritko pedagogik shart-sharoit deganda, pedagog tomonidan ongli ravishda tizimlashtirilgan, maʼlum bir natijaga erishishni koʻzda tutuvchi pedagogik jarayonni amalga oshirishga sezilarli taʼsir koʻrsatuvchi tashqi jihatni tushunadi.

Xuddi shunday M.Siprob mazkur yaxlit model “tarbiyaviy vositalar shkalasini soddalashtirish, unda shaxsning haqiqattan shakllanishida alohida taʼsir koʻrsatadigan eng asosiylarining minimal miqdorini aniqlab berishi” lozimligini taʼkidlab oʻtgan.

T.V.Minakova pedagogik shart-sharoitlarni chet tilini kasbiy yoʻnaltirib oʻqitishda boʻlajak mutaxassisning bilish mustaqilligini rivojlantiruvchi mavjud holatlar sifatida talqin qilgan va quyidagilarni ajratib koʻrsatgan:

- 1) kognitiv:
 - oʻqitish va bilimlarni oʻzlashtirish jarayonini jadallashtirish;
 - boʻlajak mutaxassis faoliyati nuqtai nazaridan oʻqitish mazmuni variativligini taʼminlash;
- 2) aksiologik:
 - chet tilni oʻzlashtirishda yutuqlarga erishish motivatsiyasini ragʻbatlantirish

- kasbiy yoʻnaltirilgan chet tilni oʻrganishga talabalarda qadriyatli ustanovkalarni shakllantirish;

3) amaliy:

- izlanishga doir, lingvistik, informasion tahliliy, kreativ, reflektiv kabi intellektual bilish koʻnikmalarini rivojlantirish maqsadida oʻquv jarayonida mustaqil bilishga doir vaziyatlarni modellashtirish;

- oʻquv jarayonini individuallashtirish va oʻquv hamkorligini amalga oshirish vositasida subyektlararo munosabatlarni faollashtirish.

Maqbul pedagogik vositalar va shart-sharoitlar tizimini izlab topishga kuchli ragʻbat sifatida mazmunli modelning alohida elementlarini empirik jihatdan izlash, sinovdan oʻtkazish alohida oʻrin egallaydi. Qoidaga muvofiq, bunday izlanish nazariy tahlil bosqichida boshlanadi, qanchalik tajribani anglash, kasbiy refleksiya yorqin namoyon boʻlsa, kasbiy oʻz-oʻzini rivojlantirishga kuchli ragʻbat boʻladi.

- N.M.Boritkoning qayd etishicha, samarali vosita va shartlarni tanlash pedagogda turli koʻrinishdagi mualliflik dasturlarini yaratishda aks etadigan nisbatan mukammal pedagogik tizimlarni ishlab chiqishni ragʻbatlaydi.

- Tadqiqotda pedagogik shart-sharoit – bu taʼlim va tarbiya mazmuni, tashkiliy shakl, metod va vositalarni oʻz ichiga olgan, oʻz navbatida talabaning ichki dunyosi bilan oʻzaro munosabatlarga yoʻnaltirilganligini anglatadigan pedagogik jarayonning muhim komponentidir, degan qoidaga tayanildi.

- Ushbu yondashuv pedagogika fanida mavjud boʻlgan “shart-sharoitlar” tushunchasining boshqa talqinlari bilan uygʻun kelishi ham muhimdir.

- Shunday qilib, tadqiqot doirasida pedagogik shart-sharoitlar muayyan pedagogik maqsadga erishishni taʼminlaydigan pedagogik tizimning amaldagi elementlari sifatida talqin qilindi.

- Boʻlajak oʻqituvchining reflektiv pozitsiyasini rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik shart-sharoitlar majmuini aniqlashtirishda mazkur jarayonga taʼsir koʻrsatadigan omillarning taʼsiri; boʻlajak oʻqituvchilarning reflektiv pozitsiyasini shakllantirish xususiyatlari va imkoniyatlari; taklif etilgan modelning tizimli-funksional xususiyatlari; reflektiv, tizimli, aksiologik va shaxsiy-faoliyatli yondashuvlarni amalga oshirish zaruriyati hisobga olindi.

Psixologik va pedagogik adabiyotlar tahlili hamda oliy taʼlim tizimidagi mavjud tajribalar boʻlajak oʻqituvchilarning reflektiv pozitsiyasini rivojlantirish, agar ushbu jarayon quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni hisobga olgan holda tashkil etilsa, samarali boʻladi, degan farazni olgʻa surildi: mashgʻulotlarni muammoli-variantiv tarzda tashkil etish orqali boʻlajak oʻqituvchisining reflektiv hayotiy tajribasini tarkib toptirish; boʻlajak oʻqituvchini reflektiv topshiriqlarni hal qilish jarayonida pedagogik

faoliyatga jalb qilish; refleksiv algoritmi ishlab chiqishda interfaol metodlardan foydalanish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

- 1.Vulfov B.Z. Ivanov V.D. Osnov’ pedagogiki: uchebnoye posobiye. –M.: URAO, 1999. –S.
- 2.Abulxanova K.A. Problema opredeleniya subyekta v psixologii. Subyekt deystviya, vzaimodeystviya, poznaniya (Psixologicheskiye, filosofskiyе, sotsiokulturn’ye aspect’): monografiya.
- 3.Shedrovitskiy G.P. Kommunikatsiya, deyatelnost’, refleksiya // Issledovaniye rechem’slitelnoy deyatelnosti. –Alma-Ata,2004.
5. Pedagogika: pedagogicheskiye teorii, system’, texnologii / Pod red. S.A.Smirnova. –M.: Akademiya, 1998.